

mo te korenga kahore i whakamana nga tikanga o te pukapuka hoko me nga korero whakaaetanga ki a ratou, ka tahuri ahau ki taua mahi ahakoa uaua ahakoa hoki e kore e taea te whakaoti pai taua mahi.

I te mea he maha nga tikanga o te hoko e kore e taea inaiane te whakaaro, me whakatakoto he putake whakahaere e taea ai te rapu te utu tika ki nga Maori i te wa i tukuna e ratou to ratou whenua nui ahakoa moni, ahakoa whenua ranei. E mea ana ahau me whakarite he eka whenua mo ia tangata, kahore hoki he huarahi ke atu e taea ai te whakaoti, a i runga i tenei mahara aku kua riro mai i ahau na nga tari ruri i homai nga kupu whakaatu tika mai i te ahua o te whenua i te wa i hokona ai me nga eka hoki i roto i taua hoko. Kua oti te whiriwhiri nga ahua o te whenua; e toru tahi ahua—ko nga whenua momona, ko nga whenua ahua pai me nga whenua kino.

I mua i te whakaarohanga o te tino kupu mo te rahi o te whenua e meingatia ana kia whakaritea ma nga Maori, me whakaatu atu e ahau i konei nga kupu e rua i raro iho nei, natemea e pa ana aua kupu ki te rahi o te whenua e meingatia ana kia tukua—ko tetahi o aua kupu he tikanga na te ture mo te wehenga i nga whenua hei porohita ma nga Maori, kei roto hoki i te 24 o nga rarangi o "Te Ture Whenua Maori, 1873." Koia nei aua kupu ara: "Otira ko nga whenua e waihotia ana hei oranga mo nga Maori, hei mea hoki e taea ai he painga mo ratou, e kore e kiia he rahi aua whenua mo aua tikanga ki te kore e tae, hui katoa aua whenua, ki te rima takau eka ki te tangata Maori kotahi e noho ana i te takiwa, hui katoatia atu nga taane, nga wahine me nga tamariki katoa i roto i taua takiwa." He kupu tohutohu kau atu tenei ki te apiha o te takiwa kia whakaritea e ia he whenua e rahi ana hei oranga mo nga Maori, engari kihai tenei kupu i whai tikanga ki nga hoko whenua. Ko tetahi o aua kupu no te tau 1860. I taua tau i whakaritea e Kawana Paraone etahi whenua 10,000 eka mo nga Maori e noho ana i te Tai Hauauru o te Waipounamu, ko taua hunga kihai i neke ake i te kotahi rau tangata, a ko aua eka i rite ki te kotahi rau eka ma te tangata kotahi. (Titiro hoki ki te pukapuka i tuhia e Kawana Paraone i Akarana i te 22 o nga ra o Pepuere, 1860, ki te Tiuka o Nuikataru.)

E 6,000 eka o aua whenua i meingatia kia wehewehea ki ia tangata, ki ia tangata, a ko nga eka e 4,000 i meingatia hei whakaputa moni e taea ai te whakapai ake te noho o nga Maori.

Ko etahi o enei porohita kua nui rawa te utu inaiane i te noho o te pakeha, ko tera i Kereimautu tetahi, koia nei hoki te mea i maharatia hei utu whakamutunga ki nga Maori mo o ratou whenua i tukua nei e ratou mo te utu iti noa iho. Kihai te nuinga o nga Maori no ratou te poraka o Ngaitahu i whai paanga ki nga porohita o te Tai Hauauru, takitahi nei o ratou i whai paanga ki aua porohita, no reira e kore e tika kia kiia ko nga painga i whiwhi ai ratou i runga i aua porohita hei whakaea i etahi o nga mea e tika ana kia riro i a ratou.

He maha nga tangata e mahara ana e rahi ana nga whenua a nga Maori o te pito ki runga o te Waipounamu—e kore e taea e ratou te mahi o ratou whenua, a kahore hoki he take i whakaarohia ai ano ratou. He whakaaro pohehe tenei, a e kore hoki e penei, te whakaaro mehemea he pakeha te hunga e noho mate nei, heoi e kore e mohiotia te take i penei ai te whakaaro ki nga Maori. Kua whakaaturia ki te Paremete nga korero whakaaetanga a te Kawanatanga mo nga hoko whenua Maori i te Waipounamu kahore nei ano i whakaangia, a kua ki te Paremete e tika ana kia whakaarohia nga Maori. No te marama o Akuhata i te tau 1882 i puta ai te ripoata whakamutunga a te Komiti Maori o te Whare mo nga take a nga Maori. I whai kupu te Komiti i te tuatahi i runga i nga take korero o te pitihana a ka whakaatu hoki i nga korero mo te whakatu Takuta me te mahi whakaako i nga tamariki, ka mutu era ka penei te ripoata a te Komiti: "E mahara ana te Komiti ka taea ano e te Kawanatanga te kimi i teni o te moni e pau mehemea e whakaritea katoatia ana nga mea i whakaaetia ki nga Maori, ka ki hoki te Komiti me ata kimi mai tera. I te otinga o tera, me whakarite he rahui hei utu, a me here aua rahui i runga i etahi tikanga e ora ai nga tangata rawakore i te wa e mate turoro ana e koroheketia ai ranei. Ma tetahi ture ano e taea ai te whakarite nga mea kua tohutuhungia atu i te rarangi i runga ake nei; engari e whakaaro ana te Komiti mehemea ka taea te whakaoti pai enei mea me ata mahi marire me tuku atu hoki etahi mea whakapumau. Heoi e mea ana te Komiti me ata whakaaro tenei ripoata e te Kawanatanga."

Ahakoa taku manaaki i te ripoata a te Komiti, ka ki atu ahau i konei kei te pohehe ratou i a ratou e ki nei i whakaturia he takuta mo nga Maori i mua atu nei, otira ko te mahi whakaako i nga tamariki te mea i tino pohehe ai ratou, natemea ko nga kura e mahi mai nei i te Waipounamu inaiane i whakahaerea (i mua atu i te wa i mana ai "Te Ture Whakaako, 1877") i raro i nga tikanga o "Te Ture mo nga Kura Maori, 1867," a e kore hoki e taea te ki i whakaturia aua kura hei whakaea i nga whakaaetanga o mua, natemea kua whiwhi ano nga Maori ki te painga o aua kura ahakoa i nui ake te utu ki a ratou mo o ratou whenua. Ko nga moni i pau hei utu takuta i te Waipounamu tae noa ki te 31 o nga ra o Maehe, 1882, e £2,559 18s. 8d., e toru tekau ma-wha tau i muri i te hoko tuatahi, a e rua tekau ma-iwa tau i muri mai i te hoko tuarua.

I roto i te ripoata a nga Komihana i whakaturia i te tau 1879 hei whakaoti i nga tikanga e takoto tarewa tonu nei i waenganui o te Kawanatanga o nga Maori hoki i runga i te hokonga o enei whenua ki te Karauna, i penei etahi o a raua kupu ara: "E mea ana maua me tuhi he kaute i waenganui o te Kawanatanga o Ngaitahu; me tuhi ki tetahi rarangi o taua kaute te wahanga tekau ma-tahi o nga moni i riro mai i te Kawanatanga hei utu mo nga whenua katoa i hokona e ratou ki te pakeha i roto i aua poraka e rua (nga poraka o Ngaitahu me Otakou). A ki tetahi rarangi o taua kaute me tuhituhi i te tuatahi nga utu e tika ana inaiane mo nga porohita katoa a nga Maori i roto i aua poraka, i raro iho i tena me tuhituhi nga moni katoa i whakapaua e te Kawanatanga hei painga mo Ngaitahu mo era atu iwi ranei e whai paanga ana ki te whenua, hui atu hoki ki nga moni katoa i utua e te Kawanatanga mo nga whenua i roto i nga rohe o nga poraka o Ngaitahu me Otakou i muri mai i te utunga o nga moni i whakaritea i roto i nga pukapuka hoko hei utu mo aua whenua."

Kua oti te whakamarama atu e ahau i runga ake nei i pohehe nga Komihana i runga i ta raua whakaaro kei te pa nga wahanga kotahi tekau a te Whakaminenga o Niu Tiren i tenei hoko, a ko ta raua kupu kia tuhia he kaute i waenganui o te Kawanatanga o Ngaitahu, ki taku mahara ehara